

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעותיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
עליך לענות על אחד מהם (סך הכול – 100 נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

בבחינה שני חלקים: חלק א – קטע מסיפור שלא נלמד, וחלק ב – שירים שלא נלמדו.
ענה רק על חלק אחד (על חלק א או על חלק ב). בחלק שבחרת ענה על כל השאלות.

חלק א – סיפור שלא נלמד

לפניך הסיפור "גרביים קטנים לבנים", מאת פרידה פיליפוביץ'. סיפור זה מורכב מסיפור מסגרת ומסיפור פנימי. בסיפור המסגרת המספרת פוגשת את חברתה לאלה, שהייתה פרטיזנית בעת מלחמת העולם השנייה וגם שהתה בבית הכלא. הסיפור הפנימי הוא סיפורה של לאלה.

קרא את הסיפור, וענה על ארבע השאלות 1-4 שאחריו לפי ההוראות (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

גרביים קטנים לבנים / פרידה פיליפוביץ'

תרגמה: דינה קטן בן ציון

היא באה. כל כך יפה הייתה, הופעתה כל כך ייחודית, גון מַדִּיק כגון פרחים כמושים, חגורה בנשקה האישית, חובשת כומתה שהכוכב המחומש מתנוסס עליה. דמותה הנערית קיבלה לבסוף את מלוא משמעותה, את ביטוייה הסופי. בשמלות נשים נראתה לאלה לעיתים גברית במקצת. לעומת זאת, בטוניקה, בשערה המתולתל ובתספורת הקצרה, הייתה להתגלמות של אישה-לוחמת [...].

5 שאלתי אותה: "מה איתך? את לא מספרת כלום. יש להניח שעברת הרבה, שסבלת הרבה. ספרי לפחות מה היה הכי קשה?"

"מה היה הכי קשה?" פניה הרצינו, והיא שקעה במחשבות. "אולי זה ייראה לך משונה, אבל אני הופכת בזיכרוני ולא מוצאת אף יום, אף רגע מסוים שהייתי יכולה לבדוד מן האחרים כקשה או מחריד במיוחד. לא חוויתי מי יודע מה. כן, פעם באחד הקרבות חטפתי כדור ברגל. היינו בנסיגה. החברים רצו לשאת אותי ואני ביקשתי שישאירו אותי. הם הסכימו בקושי, אבל הכפר היה מוקף וצרו עליו, כך שלא היה זמן רב להתלבטויות. הם השאירו אותי... חמישה-עשר ימים וחמישה-עשר לילות שהייתי במחפורת, לבדי. הפצע התמגל, השיער התעפש, מדי יומיים או שלושה הייתה אחת האיכרות מביאה לי קצת מזון ומים. שכבתי על קש לח, בחושך, לבדי, ומעל לראשי עברו הגרמנים [...]. שמעתי את צעדיהם ואת הדיבור שלהם. אבל כל זה, האמיני לי, לא היה כל כך נורא כפי שזה נראה כשאני מספרת על כך. קדחתי, רעדתי, אולי אפילו לא הייתי שרויה בהכרה כל הזמן. ולבסוף, השמחה שהרגשתי מששמעתי שוב את הקולות המוכרים ואת הסיסמה שלנו, וראיתי שוב את פני החברים!... כל הקשיים נשכחו כהרף עין."

15 הסתכלתי בה אחוזת פליאה. היא הבחינה בכך וחזרה ואמרה: "האמיני לי, זה לא איום ונורא. כל אדם מסוגל לסבול גופנית יותר מכפי שהוא מתאר לעצמו. רעב, קור, פצעים – כל אלה נשכחים במהרה... אבל מצוקות הנפש, זה דבר אחר. חבר שאיבדת, זה דבר אחר [...]. הנה, אנשים אומרים שזה נורא להיות כלואה ובמאסר. זה באמת נורא, אבל הנה, את רואה, לכל אדם יש כושר הסתגלות. אם את נמצאת בבית כלא תקופה ארוכה, הכול נהיה איכשהו רגיל. את מתרגלת אפילו למחשבה על המוות. ובכל זאת, יום אחד בכלא, כוונתי לזה שהיה ברחוב אלכסנדרובה, היה קשה, קשה משאוכל לבטא."

20 לשעה קלה השתתקה, כמנסה להיזכר. כמעט עצרתי את נשימתי כדי שלא להפסיק את החוט הדקיק, הרגיש, של עדותה. "אני לא יודעת אם אצליח להסביר... אנסה. את יודעת, מחלון חדרנו, כשהתאמצנו להציץ באלכסון, יכולנו לראות את חלונותיו של בית קטן בחצר, שבו כלאו את הנשים היהודיות. היו עימן כארבעה או חמישה ילדים קטנים.

אלה היו נשים שניסו למצוא בבלגרד או באחד הכפרים מסתור מרדיפות הגרמנים, ונתפסו. על סורגי החלונות שלהן היו תלויות מדי בוקר פיסות בד קטנות ומשונות: חולצות ילדים, חיתולים, גרביים קטנים, שהתייבשו בשמש הבוקר. בסביבות השעה עשר הייתה יד סמויה אוספת אותם, והחלונות נותרו שוב חשופים, אילמים, עיוורים. מתוך חדרנו היינו מלוות את החיזיון. זה היה משעשע אותנו, קצת מקצר לנו את הזמן.

"בחדר שלנו היו כל מיני נשים [...].

הייתה לכולנו חולשה אחת משותפת... ילד קטן, יהודי... כולנו אהבנו אותו, גם הזמרת דארה, אפילו זו בחלוק הדובדבנים הייתה מתמוגגת כשראתה אותו, והוא מילא אותנו, את כולנו כאחת, ברגשי עדנה".

30 "שמו היה יאשה. בן שש, או משהו כזה. עדין, עור לבן, עיני שקד כהות, ריסים ארוכים... היינו רואות אותו עם הנשים היהודיות וילדיהן ברחצה, ב'טיוול' בחצר, או בקרצוף הפרוזדור והמשרדים. לעבודות הללו היינו מתנדבות כדי להניע קצת את האיברים ולתחוב איזה פתק לאחד מהגרמנים, שנהג ביתר חופשיות, או להעיק עין בקירות ובגגות הבתים שהתנשאו מצידה השני של גדר התיל, כל כך קרוב ובכל זאת רחוק...

"בחצר, יאשה הקטן היה ניגש לכולנו באופן חופשי, מתיידד, מפטפט בחן, מבקש לספר לו סיפור. לדארה הזמרת היה קורא 'דודה דארה'. 'דודה דארה', היה מבקש, 'תשירי לי על התנור שמתחיל ללכת, ואחריו גם השידות...' והיא הייתה שרה לו בקול חנוק, שהשומרים לא ישמעו, את השירים העלזים [...]. 'אז עכשיו גם אני אשיר לך משהו', היה אומר. וחרש, בקול דק, היה שר איזו רומנסה ספרדית עצובה, מילים לא מובנות. 'מי לימד אותך את זה?' היינו שואלות. 'אימא', היה משיב. 'אימא שלי מנגנת על פסנתר, היא יודעת המון שירים נהדרים כאלה. תשאלו אותה ותראו.' לא שאלנו אותה כלום. זו הייתה אישה זעירת קומה, עדינה, שפניה חסרי הבעה כשל בובה נטושה. כל הזמן הסתכלה לפנים במבט איכשהו אבוד, ורק מפעם לפעם הייתה מסתובבת ובקול בוכים קוראת: "יאשה, בני, בוא הנה..."

40 "יאשה הקטן נמשך באופן מיוחד לגברת בחלוק הדובדבנים, ואת יכולה לתאר לעצמך איך נראה החלוק הזה לאחר כמה שבועות בבית הכלא! 'יש לנו בבית בדיוק וילונות כאלה, מקטיפה אדומה...' אמר לה יאשה, נאחו בשולי בגדה. ואז שאל: 'איך זה שהשיער שלך חצי לבן, וחצי כמו של שועל?' היא אמרה לו שזה מפני שעכשיו אין לה אפשרות לצבוע אותו. 'אל תצבעי — זה דווקא הכי יפה ככה, צבעוני', אמר יאשה.

45 "לתופרת מילה היה בן פחות או יותר בגילו של יאשה. היא לא ידעה מה עלה בגורלו. עצרו אותה בעיר, והילד נשאר בחצר בית השכנה. שקוע במשחק. היא הייתה רק מחבבת ומלטפת את יאשה הקטן, בלי מילים, שוב ושוב, כל אימת שהדבר ניתן לה. העדנה שהרעיפה עליו בתשוקה כזאת הפחידה אותו והוא היה מנסה לחמוק מידה.

50 "פעם, בשעה שאימו קרצפה את המסדרון ליד חדרנו, פתאום נכנס אלינו פנימה. אנחנו שמחנו עד בלי די, הרגשנו עדנה גדולה, כאילו איזו ציפור קטנה התעופפה פנימה. כולנו הקפנו אותו, ודחסנו אל כיסיו כל מה שיכולנו: חתיכת עוגית, פיסת סבון, סיגריה לאימו... לבסוף, כשהשומר צעק עליו שישתלק, עוד נעמד לרגע בדלת, חיך אלינו, ובקול עצוב ומתוק אמר: 'אתן טובות. אני אוהב את כולכן.' ואז הוסיף: 'אימא בוכה כל יום. היא אומרת שיהרגו אותנו. נכון שלא? תגידו שלא, שלא תבכה יותר'.

"על רגליו היו לו גרביים לבנים. את הגרביים הקטנים האלה הייתה אימו מכבסת כמעט מדי יום. כנראה הייתה אישה שאהבה ניקיון, כנראה שלא יכלה לשאת את המחשבה שהילד שלה יגרום גרביים מלוכלכים. ואולי הגרביים הקטנים הצחורים על רגלי ילדה היו עוד הקשר היחיד, הסמלי, עם חייה הקודמים כאשת סוחר, אזרחית מן השורה...

55 "יום אחד, בשעת בוקר מאוחרת, הציצה דארה בעד החלון ואמרה: 'תראו, הגרביים של יאשה עדיין מתייבשים שם!' גם אנחנו הסתכלנו. ובאמת, על סורגי הברזל בחלון היו עדיין תלויים חולצת תינוק ושני גרביים לבנים. 'מה זה אומר?' שאלנו את עצמנו.

" 'אולי הילד חלה...' חשבה אחת מאיתנו בקול רם.

60 " 'טוב, אז למה גם האימהות האחרות לא הסירו מהחלון את בגדי ילדיהן?' " נזכרתי. איש לא ענה.

"מאותו רגע לא הפסקנו להסתכל דרך החלון, הגרביים הקטנים, זה מכבר יבשים, הבהיקו בלובנם בשמש יולי. וכשהיינו חוזרות ומסיבות את הראש פנימה אל החדר, היה המראה נשאר צרוב באישונים, ברור עד כאב. כך הגיעה שעת הצהריים. בחדר שלנו כמעט לא טעמו דבר. את השומר איש הגסטאפו לא רצינו לשאול כלום, כי תיעבנו אותו. חיכינו שיופיע הגרמני שנהג ביתר חופשיות, שהיה מגיע מדי יום ללוות אחת מאיתנו לחבישת פצעים. כשהגיע לבסוף, ניגשתי אליו. 'מה קרה לאלה ממול, היהודיות?' שאלתי בלחש.

"הוא רק נופף בידו ושרק.

" 'והילדים?' נרתעתי באימה.

" 'כולם', אמר. 'לקחו אותם לפנות בוקר'.

70 "אני לא יודעת איך הגעתי למקום משכבי. פני הילד האלה, הנבונים, החמודים, ריחפו לנגד עיני... במשך כל שעות אחר הצהריים הביעו שאר הנשים בקול רם את הזעזוע שלהן מפראות הגרמנים ודיברו על הפשע המטורף הזה. התופרת מילקה התייפחה ממושכות ובקול רם. אני העמדתי פנים כישנה. ובליילה, כשכמה מהן נרדמו, והאחרות התהפכו על משכבן באנחות, שוב נמשכתי לגשת אל החלון. 'אולי זה לא נכון, אולי זה לא נכון', חשבתי כהוזה, 'אולי רק איזו טעות, אולי כבר הסירו את הכול מהסורגים, ואנחנו כאן משתגעות...' ושוב ראיתי את הגרביים הקטנים. הם הלבינו בלילה הבהיר המכוכב. לפתתי בדי את הסורגים וכך בגו מתוח, ניצבתי בווה בהם, ובה בעת מרגישה איך בבית החזה שלי מתפשט כאב חד, שכמוהו לא חשתי מימי... 'האם זה אפשרי, האם הדבר אפשרי בעולם הזה' — זה היה כל מה שחשבתי ברגע ההוא. והרגשתי איום ונורא, היה לי נורא קשה..."

קולה של לאלה גווע לאיטו. המילים האחרונות נאמרו כמעט בלחש. אז העבירה את כף ידה על מצחה, ועל עיניה, וכאילו הקיצה, חיכה אליי.

80 "את רואה, זאת הייתה החוויה הקשה ביותר, רק זה..."

וכיוון שקראה בעיני משהו שאולי לא רצתה לעוררו, המשיכה מהר: "ומה איתך, הגידי, מה את חושבת לעשות עכשיו?"

ענה על ארבע השאלות 1-4.

1. אפיין את דמותו של הילד יאשה, ותאר את הקשר בינו לבין האסירות.

הסבר מהי החשיבות של הקשר הזה הן בעבור יאשה הן בעבור האסירות. (30 נקודות)

2. תאר את דמותה של אימו של יאשה, כפי שהיא בהווה וכפי שהייתה בעבר. בתשובתך כתוב גם על הדימוי שבאמצעותו היא מאופיינת. (20 נקודות)

3. תמונת הגרביים בחלון חוזרת בסיפור. תאר ארבע מהופעותיה של תמונה זו, והסבר כיצד היא בונה את משמעות הסיפור. (30 נקודות)

4. מה אפשר ללמוד על דמותה של לָאלה מן התיאור החיצוני שלה, מן הרגשות שהיא מביעה, מן הדרך שבה היא מתארת את מה שאירע לה במלחמה ומן הפרטים שהיא בוחרת לספר? הסבר והדגם את דבריך. (20 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

חלק ב – שירים שלא נלמדו

לפניך שני שירים:

שיר I – "אורחי נפשי בעידן הבדידות" מאת זלדה, ושיר II – "ופתאום פרש" מאת אלחנן ניר.
קרא את שני השירים, וענה על חמש השאלות 5-9 לפי ההוראות (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

שיר I: מאת זלדה

אֹרְחֵי נַפְשִׁי בְּעִידֵן הַבְּדִידוּת / זלדה

פְּרָחִים וְחֶרְקִים בָּאוּ אֶל נַפְשִׁי
עַם בְּשָׂמִים וְזָהָב וְקוֹ דֶּקֶת מָאֵד
לְנִסְתוּתָהּ בְּחִידוּת,
אוֹר הַמְּזֻלּוֹת הֵבִיא לְנַפְשִׁי
אֶת תְּנוּעוֹת הַשְּׂמִימִים
לְנִסְתוּתָהּ בְּאֵין סוּף –

וּבְדַמְדוּמִים כְּאֶשֶׁר הִכָּאֵב גּוֹאֵה
הִגִּיעוּ פְתָאֵם מְלִים בּוֹדְדוֹת
עַם כְּנוֹר נִבֵּל וְתֵף
לְנִגּוֹן
בְּתוֹךְ הַנֶּפֶשׁ הַעֲצוּבָה
לְשִׁיר בָּהּ
עַל יְפֵי הָעוֹלָם.

ענה על שתי השאלות 5-6.

5. בחר בציוור לשון אחד מן הבית הראשון בשיר "אורחי נפשי בעידן הבדידות", והסבר את תרומתו לביטוי הרגשות של הדוברת. (10 נקודות)

6. הצג מן השיר "אורחי נפשי בעידן הבדידות" ניגוד אחד ופסיחה אחת, והסבר את תרומתם לבניית משמעות השיר. (20 נקודות)

וּפֶתְאֹם פֶּרֶשׁ / אלחנן ניר

וּפֶתְאֹם פֶּרֶשׁ אֱלֹהִים לְעִינֵינוּ
אֶת טְלִית הַיָּפִי
וְהַבְּעִיר בָּנוּ אֶת תְּפִלָּתוֹ
בְּדַמּוֹת הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה

וְחִסְדּוֹ הִלֵּךְ עִמָּנוּ בְּכָל הַהָרִים
מְטַפֵּס עִמָּנוּ לִלְבַּב הַקָּשִׁי
מְרָאָה בּוֹ בְּסִתָּנִים נִסְתָּרִים
וְאַיִזָּה רִיחוֹת
וְאַיִזָּה בְּאֵרוֹת

וְכִמָּה קָלְפוֹת הָיִינוּ צְרִיכִים לְמַלֵּךְ
עִם כָּל פְּגָה שֶׁהַבְּשִׁילָה
אֲשָׁכּוֹל שֶׁבִּכֹּר
עִם כָּל הַיָּפִי וְהָיִינוּ שֶׁפֶּרֶשׁ אֱלֹהִים לְעִינֵינוּ
בְּיָמֵינוּ הָעוֹלָמִים

בְּעֵשֶׂן

ענה על שלוש השאלות 7-9.

7. הסבר את שם השיר "ופתאום פרש" ואת תרומתו להבנת הרעיון המרכזי בשיר. (15 נקודות)
8. הצג שתיים מן המטפורות בשיר "ופתאום פרש", והסבר את תרומתן לבניית משמעות השיר. (20 נקודות)
9. בנוגע לכל אחד מן השירים: "אורחי נפשי בעידן הבדידות" ו"ופתאום פרש", כתוב אם לדעתך השיר מביע אופטימיות או פסימיות, ואולי יש בו גם אופטימיות וגם פסימיות. נמק והדגם את דבריך. (35 נקודות)

בהצלחה!